

NORSK NARKOTIKAFOREBYGGENDE FORENING

Rushåndhevingsutvalget

Deres referanse:

Vår ref.:

Dato:

01.12.2023

Hvem er vi?

Norsk narkotikaforebyggende forening (NNF) er en ideell organisasjon stiftet i 1991 som drives på frivillig basis og har i overkant av 2000 medlemmer fra politiet, tolletaten, påtalemyndigheten, Forsvaret, kriminalomsorgen og andre naturlige samarbeidspartnere.

Foreningen jobber for et styrket samarbeid innenfor rusforebygging, både internt i politiet og med våre tverrfaglige samarbeidspartnere. Videre jobber foreningen for å styrke innsatsen mot narkotika ved å fremme utdanning, forebyggende arbeid og forskning, og har som mål å samle, systematisere og formidle informasjon og kunnskap om narkotika.

Foreningen driver det rusforebyggende prosjektet «Bry Deg – si nei til narkotika» hvor hovedformålet er å forhindre at barn og ungdom begynner å bruke narkotika. Dette gjør vi gjennom foredrag for å etablere en positiv foreldrekultur og ved å bevisstgjøre voksenpersoner og rollemodeller som har kontakt med barn og unge.

Vårt utgangspunkt

Vår forening støtter intensjonen om at rusavhengige skal tilbys helsehjelp og ikke straff for sin rusavhengighet. Vi kunne imidlertid ikke stille oss bak Solberg regjeringens forslag om en avkriminalisering av erverv, bruk og besittelse av mindre mengder narkotika for alle aldersgrupper i hele befolkningen. Vi er opptatt av å skille mellom mindreårige, rusavhengige og andre voksne brukere for å opprettholde forbudets normdannende effekt. Vi advarte mot at en avkriminalisering ville vanskeliggjøre politiets forebyggende rolle og sannsynligvis gjøre narkotika mer tilgjengelig i samfunnet.

Vi ønsker innledningsvis å vise til utviklingstrekk og til slutt komme med noen konkrete innspill.

Utviklingstrekk de siste årene

Selv om Solberg- regjeringens forslag ikke fikk tilslutning av Stortingets flertall i juni 2021 så er Riksadvokatens presiserende direktiver av 9. april 2021 av mange blitt oppfattet som en de facto avkriminalisering, i hvert fall av rene brukersaker. Bruk av narkotika kan i dag uten erkjennelse eller andre holdepunkter for inntatt narkotika ikke bevises. [Hedmark og Oppland statsadvokatembeters](#) rapport av 1. oktober 2021 om bruk av tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker beskrev det på treffende vis slik:

«Statsadvokatene mener det bør utredes nærmere om spyttprøve eller andre former for rusmiddeltesting kan brukes for å avdekke rusmiddelbruk. Dersom dette ikke gjøres står politiet uten virkemidler for å avklare ulovlig rusmiddelbruk i tilfeller hvor mistenkte neker bruk. En konsekvens av dette vil være at politiet ikke har mulighet til effektiv og reell etterforskning av brukersakene. En erkjennelse medfører straffereaksjon, mens manglende erkjennelse medfører henleggelse. Dette er noe helt annet enn at denne sakstypen ikke er prioritert. Statsadvokatene mener det er uheldig dersom påtalemyndigheten bare har mulighet til å reagere overfor gjerningspersoner som erkjenner bruk. Der gjerningspersonen neker eller trekker en erkjennelse mangler politiet virkemidler for å bevise rusmiddelbruken i retten. Etter ordlyden i riksadvokatens brev hvor det heter at rusmiddeltesting er relevant, sammenholdt med at bruk av narkotika er straffbart, kan ikke dette være tiltenkt. En mulig konsekvens av at det ikke er mulig å skaffe til veie bevis for ulovlig bruk av narkotika der gjerningspersonen neker, er at like tilfeller ikke blir behandlet likt. Der gjerningspersonen erkjenner straffeskyld er det alminnelige beviskrav oppfylt, mens i motsatt fall har man, i de fleste tilfeller, ikke tilstrekkelig bevis for å fatte en positiv påtaleavgjørelse. Konsekvensen er at situasjonen oppleves som en tilnærmet avkriminalisering av rene brukersaker».

Politiet har endret sin praksis i mindre alvorlige narkotikasaker etter Riksadvokatens presiserende skriv. Politiets forebyggere har beskrevet [hvilken betydning](#) skrevet har fått for deres mulighet til å drive tidlig avdekking blant unge og [bedt om hjelp](#) til å løse det:

«Presiseringen fra Riksadvokaten begrenset handlingsrommet vårt over natten. Nå får vi nesten daglig bekymrede meldinger fra foreldre som fortviler fordi barnet deres ruser seg på tablett, MDMA, kokain eller andre stoffer. De spør om hjelp, men vi kan ikke gjøre noe utover å veilede».

«Vi ber samfunnet gripe tak i problematikken slik at ungdom som får utfordringer rundt rus får nødvendig hjelp. Tidligere var det slik at politiet gjennom innhold i straffen kunne bidra til hjelp for ungdommen, nå ser vi få slike saker. Og når politiet kommer inn i bildet så er gjerne rusbruken omfattende».

Norsk narkotikaforebyggende forening fikk i mai på forespørsel til Politidirektoratet, oversendt statistikk over anmeldte narkotikaovertridelser for personer under 18 år i tidsrommet 2018 til 2022. Tallene bekreftet det vi lenge har vært bekymret for, en [dramatisk nedgang](#) i antall straffesaker, fra 2488 i 2018 til 972 i 2022. For ordens skyld understrekes det at statistikken teller registrerte forhold og ikke unike personer.

Samtidig som at stadig færre unge avdekkes av politiet kunne vi i sommer lese at [Akuttsenteret ved Sykehuset i Vestfold](#) slo alarm om rekordmange unge som ble lagt inn med overdoser og forgiftning. Barn helt ned i 12- årsalderen ble lagt inn med overdose.

Folkehelseinstituttet publiserte 9. februar i år [oppdaterte tall](#) om narkotikabruk i Norge hvor det fremkom at 4,7 % av personer mellom 16 og 30 år oppga å ha brukt kokain i løpet av det siste året, mot 2,2 % i 2020. Denne økningen beskrives av Folkehelseinstituttet som såpass stor at den er [statistisk signifikant](#), med andre ord at det er liten sannsynlighet for at økningen er tilfeldig.

I Ung i Oslo- undersøkelsen for 2023 publisert av [Nova OsloMet](#) 19. mai i år svarte 8 % av elevene på videregående skole at de har brukt kokain i løpet av det siste året, mot 3 % i 2018. I undersøkelsen er økningen størst blant gutter på avgangstrinnet, hvor 17 % oppga å ha brukt kokain i løpet av det siste året og rusforskerne ser alvorlig på utviklingen. I Dagsnytt 18 fra 22.05.23 opplyste ansvarlig rusforsker for undersøkelsen at det er litt over 10 000 videregående elever i Oslo og at kokain kun ble kartlagt på videregående. 8 % av 10 000 utgjør 800 personer. Blant fjerdedelen av guttene på videregående som drakk mest alkohol så var det 35 % som opplyste i undersøkelsen at de har brukt kokain det siste året. Det er med andre ord ingenting som tilsier at ungdom ruser seg mindre.

Kripos sin narkotika- og dopingstatistikk for første halvår 2023 viser at antallet beslag steg etter å ha vist en synkende trend fra 2015 til 2022. Det er imidlertid for tidlig å si om dette er tilfeldig variasjon eller om det representerer et trendskifte. Beslaglagte mengder kokain er flere titalls ganger større enn normalt og sammenlignet med fjoråret var det så langt over 30 % flere kokainbeslag i 2023. Det mest oppsiktsvekkende og bekymringsfulle er imidlertid renhetsgraden. I tiårsperioden 2006-2015 lå gjennomsnittlig styrkegrad i kokain stabilt rundt 34 %. Hittil i år er gjennomsnittlig styrkegrad i analyserte beslag på 87 % og det er liten forskjell på styrkegrad i små og store beslag. Dette skjer altså samtidig som Ung i Oslo- undersøkelsen viser at kokainbruken blant unge er tredoblet fra 2018.

I Riksadvokatens mål og prioriteringsrundskriv frem til 2017 fremgår det at «Politiets aktivitet rettet mot brukermiljøer også er av betydning, særlig for å hindre nyrekruttering og for å få informasjon om alvorlig narkotikakriminalitet». I Riksadvokatens høringsuttalelse til rusreformutvalgets utredning gjentas noe av det samme:

«Som mange politidistrikt påpeker vil manglende prosessuelle inngrepshjemler for bruk og besittelse kunne vanskeliggjøre politiets arbeid med mer alvorlige narkotikalovbrudd. Selv om de alvorligste saker riksadvokaten arbeider med ikke så ofte har sitt utspring i en rusdose beslaglagt på gateplan, har en lang rekke større narkotikasaker startet i små enkeltbeslag. Uten kompensere tiltak vil en mangel på prosessuelle hjemler kunne svekke politiets arbeid, både med omsetning på gateplan og med organisert narkotikakriminalitet».

Antall anmeldelser for grov narkotikaovertrødelse var historisk lav i 2022. Anmeldelser relatert til narkotikakriminalitet er i all hovedsak basert på politiets og andre kontrolltaters innsats, uavhengig av kvantum og alvorlighetsgrad. Innsatsen synes dermed på ingen måte å være flyttet fra de mindre alvorlige narkotikasakene og over til groveste overtrødelsene. Rogaland statsadvokatembeter setter i en fersk gjennomgang av straffesaksbehandlingen i Sør-Vest politidistrikt nedgangen i de grove overtrødelsene i sammenheng med endringer i politiets tvangsmiddelbruk etter 9. april- brevet og Høyesterett sin prinsippavgjørelse av 8. april 2022. Norge synes i stadig større grad å bli et attraktivt marked for organisert narkotikakriminalitet og den narkotikadrevne gjengkriminaliteten i Sverige bør bekymre oss alle.

Konkrete innspill

Beskrivelsen av situasjonen i dag viser at vi har en fragmentert tilnærming hvor prioriteringer, hjemler, avdekking og oppfølging ikke henger sammen. Dette vil kunne medføre at mange flere får problemer med rus på sikt. Vi håper at regjeringens forebyggings og behandlingsreform blir helhetlig og lager en klar strategi for hvordan politiet skal kunne gjennomføre en effektiv avdekking av narkotikabruk og at disse henvises videre til et godt hjelpetilbud. Her er noen konkrete punkter vi mener utvalget og regjeringen bør se på for å lage denne helheten:

- Selv om erverv av mindre kvanta narkotika gjennom strafferammen anses som et mindre alvorlig forhold er det viktig med tidlig inngripen for å forebygge problematisk rusbruk. Dette henger også sammen med bekjempelse av narkotikaomsetning i mindre kvanta i våre nærmiljø. Forholdsmessighetsvurderinger påvirkes av hvor alvorlig samfunnet ser på et lovbrudd. Om regjeringen ønsker å stanse en normalisering og utbredelse av narkotika må dette kommuniseres tydelig.
- Skal forbudet ha en normdannende effekt må det være en reel avdekningsrisiko. Riksadvokatens skriv av 9.4.21 fjerner mulighetene for å benytte urinprøver til å bevise narkotikabruk i rene brukersaker. Dette betyr at politiet i nesten alle saker ikke kan bevise dette lovbruddet. Den teknologiske utviklingen er nå slik at spyttprøver i mange tilfeller kan være et fullgodt alternativ til urinprøver. Spyttprøver er også et mindre inngripende tiltak og anvendes i dag under kontroller opp mot kjøring i påvirket tilstand med gode resultater. Redskapet er lite ressurskrevende å bruke, gir et foreløpig umiddelbart svar og kan på lik linje med urinprøver sendes til analyse i saker hvor det er behov for dette. For å skille dette tiltaket pedagogisk fra andre og mer inngripende kroppslige undersøkelser kan man vurdere å hjemle dette i legemiddelloven. I saker hvor en mistenkt samarbeider kan dette enkelt foretas på stedet uten å innbringe eller pågripe personen. Det bør videre utvikles et regelverk for hvordan man skal håndtere de saker hvor mistenkte ikke samarbeider. Vi kan ikke ha en situasjon hvor det lønner seg å nekte å samarbeide slik at politiet blir handlingslammet.
- Ransaking er politiets viktigste verktøy for å avdekke og beslaglegge narkotika. Riksadvokaten fastslår i sitt skriv av 9.4.21 at det i de fleste typetilfeller vil være forholdsmessig med en skånsom personransaking av personer som med skjellig grunn kan mistenkes for besittelse av narkotika. Det er også viktig at det ikke hersker noen tvil om at politiet for eksempel kan ransake en bil eller et sted hvor det er skjellig grunn om at det ligger en mindre mengde narkotika til eget bruk. Vi kan ikke få en situasjon hvor det straffefritt kan besittes narkotika hjemme uten at politiet kan beslaglegge dette. Hvis en person bli ransaket på gaten, det blir funnet noen gram med cannabis og personen sier at det ligger ytterligere noen gram på stuebordet eller i bilen, må politiet kunne hente dette. Forholdsmessigheten i slike situasjoner påvirkes i stor grad av hvordan man gjør en slik ransaking. Det er behov for at utvalget stadfester dette slik at politiet og befolkningen er trygge på hva som er gjeldende rett.
- Forebygging er [politiets hovedstrategi](#) og det er et uttalt mål at etaten skal jobbe kunnskapsstyrt, men opplysninger gjennom etterforskning om hvem som forsyner våre unge med narkotika uteblir og da får man heller ikke grepet inn overfor disse. Narkotika omsettes i stor grad gjennom sosiale medier og politiets tilgang til disse plattformene er avgjørende for å finne selgerne. Utvalget bes derfor om å finne en måte politiet på en effektiv og forholdsmessig måte kan få tilgang på disse opplysningene fra kjøperes telefon.
- Politiet har i flere år hatt instruks om og ikke «løpt etter» rusavhengige for brukerdoser. I en innledende fase av en etterforskning vet politiet ofte ikke noe om kvantum, formålet med narkotikaen og den mistenktes helse og straffehistorikk. Våre medlemmer fra politiets førstelinje melder at det er en krevende øvelse å definere begrepet rusavhengig og da spesielt en avgrensning opp mot hvem som faller innenfor dette begrepet. Skillet mellom hvem som faller innenfor og utenfor denne kategorien bør ikke skje i kontrollsituasjon, men ved reaksjonsfastsettelsen. Det kan

ikke forventes at polititjenestepersonen i en stresset kontrollsituasjon med andre oppdrag på vent, skal klare å manøvrere innenfor handlingsrommet i retningslinjene fra Riksadvokaten.

- Vi mener at det bør innføres en lavere veiledende grense enn det Høyesterett i dommen overfor rusavhengige har definert som mindre mengder til eget bruk, ikke minst for å unngå at omsetning tilpasses de veiledende grensene.
Dette var de samme mengdene som rusreformutvalgets flertall i sin utredning foreslo som straffrie terskelverdier, og som møtte motstand fra flere gjennom den påfølgende høringsrunden, blant annet Riksadvokaten. I mandatet er det påpekt at lovendringene som beskrives i Hurdalsplattformen gjelder «bruk og besittelse av mindre brukerdoser». I høringsuttalelser til rusreformutvalget fremgikk det at 5 gram av disse stoffene tilsvarer henholdsvis 75 rusdoser (heroin), 63 rusdoser (kokain) og 28 rusdoser (amfetamin). Så høy veiledende grense gjør det vanskelig å skille selger fra sluttbruker og å håndheve oppbevaring med tanke på videresalg, spesielt etter at det gjennom direktiv fra Riksadvokaten har betydning for hvilke tvangsmidler utover beslag av synlig narkotika det er lov å bruke. Det vil også medføre større spredningsfare og gjøre narkotikabekjempelsen mindre effektiv. Det stilles også spørsmål ved hvorfor heroin er likestilt med amfetamin og kokain når skadepotensialet for heroin bør være godt kjent for de fleste.
Vi mener disse grensene i størst mulig grad bør være lave, lik for alle og knyttet opp mot forskjellen på besittelse og oppbevaring. Nå er dette uklart med grenser for besittelse, oppbevaring, foreleggsgrenser, mindre alvorlige narkotikasaker, egne grenser for rusavhengige. Lave terskelverdier som er like for alle er ikke i veien for at man også i dag kan anse noe større mengder for å være til eget bruk for en rusavhengig.
- Vi er som forening opptatt av å tilby alle som trøbler med rus hjelp for å hindre at problemene vokser seg store. Derfor var vi positive til at alle landets kommuner innen 1. juli 2022 ble pålagt å etablere rådgivende enhet for russaker slik at disse kunne ta imot personer som ilegges oppmøteplikt for enheten, som vilkår for betinget påtaleunntatelse i saker som handler om bruk og besittelse av narkotika. Politiet og påtalemyndigheten må instrueres om å prioritere og benytte denne muligheten slik at Stortingets intensjon blir oppfylt. Vi mener også dagens vilkår med krav om kun ett oppmøte med samtale hos enheten er for lite, spesielt overfor ungdom som ikke er motivert for å skape endring. Det vil i mange tilfeller være behov for flere samtaler.
Vi ønsker også at rådgivende enhet frigjøres fra kravet om straffesak som vilkår for oppmøte, og oppfordrer utvalget til å vurdere en bredere tilnærming. Alle er tjent med at både helsesykepleiere, miljøarbeidere, psykologer og andre kan henvise.

Med vennlig hilsen

Oddgeir Høyekvam
Generalsekretær